

COG 432 Avrupa

8. Hafta: Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Avrupa

Dersi Veren Öğretim Elemanı
Arş. Gör. Dr. Ayla DENİZ

I. Dünya Savaşı

- 1900 yılında uluslararası düzenin temelini oluşturan Avrupa egemenliği, 20. yüzyılda ortadan kalktı. Bu devasa tarihi değişim, hem dünya hem Avrupa tarihi açısından bir dönemin sonuydu.
- Bu sürece Avrupa'da meydana gelen devrimler eşlik ediyordu. Bu süreç dağınık ve düzensiz bir seyir izlemekle birlikte, etkileri devrim terimini sadece siyaset ve toplumda değil, düşünce ve kültürde yarattığı dönüşüm açısından da haklı çıkarıyordu.
- 20. yüzyıl bir paradoks olarak, bir yandan Avrupa'ya ait fikirler, kurumlar ve standartların dünyanın diğer yerlerinde giderek daha kapsamlı ve coşuklu şekilde benimsenmesiyle dikkat çekerken, diğer yandan Avrupalıları uygarlıklarının temelinde yatan birçok ilke ve inanca duydukları güvenden mahrum bırakıyordu.
- Bir kısmının köklerinin çok derinlerde olduğu bazı olaylarla zaten anlaşılan bu 'dev dönüşümler' için Büyük Savaş en önemlisi olmasa da en büyük katalizörlerden biriydi.

- Büyük Savaş, coğrafi açıdan çabucak bütün dünyaya yayılmıştı. Japonya kısa sürede İtilaf Devletleri'ne (Fransa, Büyük Britanya ve Rusya'ya bu ad verilmişti) katılırken Osmanlı İmparatorluğu İttifak Devletleri (Almanya ve Avusturya-Macaristan) arasında yerini aldı.
- İtalya, Avusturya'dan ele geçirilecek toprakların kendisine verileceği sözünü alınca, 1915'te Üçlü İttifak'taki müşterek imza attığı ülkeleri terk ederek, İtilaf Devletlerine katıldı.
- Bulgaristan Eylül 1915 'te İttifak Devletleri'ne, Romanya ise ertesi yıl İtilaf Devletleri'ne katıldı. Yunanistan 1917'de bu grubun üyesi oldu.
- Portekiz hükümeti 1914'te savaşa katılmayı denemişti, ancak iç sıkıntılar yüzünden bunu gerçekleştiremeyince sonunda Almanlar 1916'da bu ülkeye savaş ilan etti.

- O yılın sonunda, savaşın başlangıcındaki sorunlar diğer katılımcılar yüzünden iyice karışmıştı.
- Balkan devletleri Üçüncü Balkan Savaşında (ya da başka bir bakış açısına göre Osmanlı'nın Avrupa'daki topraklarını paylaşmak için verilen son savaş) çarpışıyordu.
- İngilizler Alman hegemonyasına ve görünüşe bakılırsa deniz gücüne karşı savaşıyordu.
- İtalyanlar ise Risorgimento'nun son savaşını gerçekleştiriyordu.
- Bu esnada İngilizler, Ruslar ve Araplar Asya'daki Osmanlı topraklarını paylaşmak için bir savaş başlatmıştı.
- Japonlarsa Uzakdoğu'daki emperyalist yayılmada yeni ancak son derece ucuz ve kazançlı bir aşamaya giriyordu.

Yararlanılan Kaynak: Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi*. İnkılap Yayınları

Yararlanılan Kaynak: Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi*. İnkılap Yayınları

- 1915 ve 1916 yıllarında tarafların bu kadar yoğun müttefik aramasının sebeplerinden biri, o tarihlerde savaşın kimsenin beklemediği şekilde, tıpkı satranç oyunundaki gibi bir açmaza sürüklenmesiydi. Çatışmanın yapısı herkesi şaşırtmıştı.
- Ölü sayıları bunun göstergesiydi. 1915'in sonuna kadar sadece Fransız ordusunun kaybı 300.000 ölüydü. Bu yeterince feci bir sayıydı ancak 1916'da yedi ay süren Verdun muharebesi bu rakama 315.000 ölü daha eklerken Almanlar da 280.000 kayıp verdi.
- Bu savaş sürerken daha kuzeydeki Somme'da bir başka çatışma İngilizlere toplam 420.000 ölü, yaralı ve kayba; Almanlar için yine aşağı yukarı aynı rakama mal oldu (sadece muharebenin ilk gününde bile İngiliz ordusu 60.000 kayıp vermiş, bunların üçte birinden fazlası ölmüştü).
- Britanya ordusu 1916'nın başlarında hala gönüllülerden oluşan bir güçtü. Bu tarihte, 1914'ten önce kıtadaki bütün ülkelerde geleneksel olan zorunlu askerlik hizmeti kabul edildi. İrlanda siyasi nedenlerle bu hizmetin kapsamı dışında tutuldu.

- Avrupa'nın değirmenleri, fabrikaları, maden ocakları ve yüksek fırınları 1916 yılında benzeri görülmemiş biçimde çalışıyordu. ABD ve Japonya'da da aynı durum söz konusuydu. Daha önce tarafsız olan bu ülkeler, Britanya deniz gücü sayesinde İttifak Devletleri'ne değil İtilaf Devletleri'ne yakındı.
- Savaş meydanlarındaki milyonlarca insanın ikmali için sadece silah ve mühimmata değil, muazzam miktarda yiyecek, giysi, tıbbi malzeme ve teçhizata ihtiyaç vardı. Milyonlarca hayvan kullanılmakla birlikte, bu savaş içten yanmalı motorların kullanıldığı ilk savaşı.

- Talepteki bu muazzam artışın toplumlara çeşitli yansımaları oldu. Enflasyon bütün ülkelerde farklı oranlarda yükseldi, hükümetler ekonomiye müdahale etti, bazı ülkelerde işçiler zorunlu mesai yaptı, kadınların çalışma hayatına girmesi bir devrim yarattı, yeni sağlık ve sosyal yardım hizmetleri devreye girdi.
- Bu gelişmeler okyanusun karşı kıyısına da taşındı. ABD artık borçlu bir ülke değildi zira müttefikleri ihtiyaçlarına para bulmak için yatırımlarını bu ülkeye satınca kendileri borçlu konumuna düşmüştü.
- Hint sanayii uzun zamandır ihtiyaç duyduğu teşviki sonunda buldu.
- Ekonomik canlanmadan Arjantin ve Britanya dominyonlarındaki çiftçiler de nasibini aldı. Dominyonlar bunun dışında Avrupa'ya asker gönderip Alman sömürgelerini ele geçirmek suretiyle askeri yükü paylaşıyordu.

- Büyük Savaşın maliyeti asla tam olacak hesaplanamadı ancak boyutu yeterince açıktı: Yaklaşık 10 milyon insan doğrudan askeri eylemlerin sonucu öldü. Hastalıklara gelince, tifüs sadece Balkan ülkelerinde yaklaşık 1 milyon insanın ölümüne neden oldu.
- Bu kitlenin büyük bölümü Avrupa'nın görünüşte uğruna savaşa girdiği Sırbistan' da ölmüştü. Bu ülke savaşa katılanlar içinde en yüksek ölüm oranına sahip olup 1914'teki nüfusunun dörtte birini kaybetmişti.
- Bu korkunç rakamlar bile; sakatlanma, kör olma, babaların ve kocaların, çocukların ve sevgililerin kaybı gibi fiziki bedeller ile ideallerin, güven ve iyi niyetin yıkılmasının yol açtığı manevi tahribatı göstermeye yetmez. Avrupalılar dev mezarlıklarla hastaneleri gördükçe dehşete kapılıyordu.

- Ekonomik yıkım da korkunç boyuttaydı. Avrupalılar büyük bir kısmı açlıktan kırılıyordu.
- Savaştan bir yıl sonra, imalat rakamları 1914'teki üretiminin dörtte birinden azdı. Rusya'nın üretimiye bu tarihe göre beşte bire inmişti.
- Bazı ülkelerde demiryolu veya nehir ulaşımı imkansız hale gelmişti. Uluslararası değiş tokuşun karmaşık ve hassas mekanizması paramparça olmuş, bir kısmı asla eski haline gelmemiştir.
- Bu kaosun ortasındaysa bir zamanlar Avrupa'nın ekonomik dinamosu olan, oysa şimdi tükenmiş bir Almanya vardı.

Barış Konferansının delegeleri 1918 yılı sonlarında Paris'te toplandılar.

I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONU VE BARIŞ ANTLAŞMALARI

1918	3 Mart	Alman-Sovyet Brest-Litovsk Antlaşması.
	10 Nisan	Avusturya uyruğu halklar için düzenlenen Roma Kongresi.
	7 Mayıs	Alman-Romen Bükreş Antlaşması.
	Haz.-Eylül	İtilaf Devletleri Çekoslovakya'nın bağımsızlığını tanıdı.
	30 Eylül	İtilaf Devletleri Bulgaristan'la mütarekeyi kabul etti.
	29 Ekim	Yugoslavya bağımsızlık ilan etti.
	3 Kasım	İtilaf Devletleri ile Avusturya-Macaristan arasında mütareke.
	9 Kasım	Almanya'da cumhuriyet ilan edildi.
	10 Kasım	Romanya İtilaf Devletleri'nin yanında tekrar savaşa girdi.
	11 Kasım	30 günlük mütareke ile Batı cephesinde savaş sona erdi.
	13 Kasım	Avusturya'da cumhuriyet ilan edildi.

615

AVRUPA TARİHİ

	16 Kasım	Macaristan'da cumhuriyet ilan edildi.
1919	18 Ocak	Paris Barış Konferansı başladı.
	28 Haziran	Almanya'yla Versailles Barış Antlaşması imzalandı.
	10 Eylül	Avusturya Cumhuriyeti ile St. Germain Barış Antlaşması imzalandı.
	27 Kasım	Bulgaristan ile Neuilly Barış Antlaşması imzalandı.
1920	4 Haziran	Macaristan ile Trianon Barış Antlaşması imzalandı.
	10 Ağustos	Osmanlı monarşisiyle Sèvres Barış Antlaşması imzalandı.
1921	16 Mart	Türkiye'nin Kemalist hükümeti SSCB'yle antlaşma imzaladı.
1923	24 Temmuz	Yeni Türk hükümetiyle İtilaf Devletleri arasındaki son barış görüşmeleri ve Lozan Barış Antlaşması.

Yararlanılan Kaynak: Roberts, J. M. (2015). *Avrupa Tarihi*. İnkılap Yayınları

- **Barışın belirgin niteliği kendi kaderini tayin hakkı ve ulusal topluluk ilkesinin kabulüydü.**
- Ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi, belli bölgelerin kendi kaderlerini halkoymasıyla belirlemesini gerektirse de, ulusal topluluk olma özelliği maalesef her zaman işleri kolaylaştırmıyordu. Coğrafi, tarihi, kültürel ve ekonomik gerçekler ulus kavramıyla çelişiyordu.
  - *Bu gerçekler ağır bastığında -Tuna Havzası'nın ekonomik birliğinin dağılması gibi- sonuçları kötü olabiliyordu. Tersine olduğunda sonuç yine kötü olabiliyordu çünkü geride mağdur olanlar bırakabiliyordu.*
  - *Doğu ve Orta Avrupa, hiçbir bağlılık hissetmeyen, devletlere bağlanmaktan öfke duyan azınlıklarla doluydu.*
  - *Polonya'nın üçte biri Lehçe konuşmuyordu.*
  - *Çekoslovakya'nın üçte birinden fazlasını Lehler, Ruslar, Almanlar, Macarlar ve Rusinler oluşturuyordu.*
  - *Toprakları büyüyen Romanya'da artık 1 milyondan fazla Macar yaşıyordu.*
- Almanlar eski topraklarında Polonya'yı Baltık Denizi'ne bağlayan bir 'koridorun' varlığından dolayı öfkeliydi. İtalyanlar müttefikleri yardıma ihtiyaç duyduğu zaman Adriyatik'ten ganimet verme sözünün tutulmamasından dolayı hayal kırıklığı yaşıyordu. İrlandalılar özerk yönetime hala kavuşmamıştı.

II. Dünya Savaşı

- II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı konusunda en çok üzerinde durulan tarihler 1937 (Çin) veya 1936'dır (İspanya). Doğrusu bu savaş birçok savaşın bir araya gelmesinden oluşmuş ve bunların bazıları 1939'dan önce gerçekleşmişti. Bir arada gerçekleşen ilk savaşlar batı Avrupa'da Alman ordularına karşı verilen mücadele ve doğudaki Nazi-Sovyet (veya Töton-Slav) çatışmasıydı. 1941'de bunlara diğer çatışmaların katılmasıyla hepsi birbirine karıştı.
- Amerikan başkanı Franklin Roosevelt 1940'dan beri, Büyük Britanya'nın ABD'nin çıkarları doğrultusunda desteklenmesi gerektiğine inanıyordu. Bu Amerikan kamuoyu ve tarafsızlık kanununun elverdiği ölçülerde yapılacaktı (başkan bazen bu sınırların ötesine geçmişti). Hitler 1941 yazında niyetleri ve maksatları ne olursa olsun ABD'nin ilan edilmemiş bir düşman olduğunu biliyordu.

- Pearl Harbor saldırısına kadar Almanların Balkanlar'daki operasyonları Avrupa'da savaşın dışında kalan sadece beş tarafsız ülke bırakmıştı. Avrupa'da çok az toprağı olan Türkiye, İspanya, Portekiz, İsveç ve İsviçre. Kısa süre içinde bu devasa çatışmaya katılmayan ülkelerin sayısı çok küçük bir azınlık durumuna düştü.
- Avrupa'nın 1939-45 arasında verdiği savaş sonuçta daha önce hiçbir savaşta olmadığı ölçüde bir manevi mücadeleye dönüştü.
- Avrupa'daki savaşın en çabuk ve açık biçimde ortaya çıkan sonucu, neden olduğu korkunç ve benzeri görülmemiş yıkımdı. Bu durumun en belirgin örneğı Almanya'nın yoğun hava bombardımanları yüzünden yerle bir olmuş şehirleriydi.

- Ekonomik yaşam ve iletişim özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da çok ağır biçimde tahrip olmuştu. 1945 sonlarında milyonlarca göçmen başını sokacak bir ev bulmak için ortalıkta dolaşıyordu. Yiyecek teminindeki güçlükler yüzünden ciddi bir açlık ve salgın hastalık tehlikesi vardı. Bu felaketlerden sadece tarafsız ülkelerle Büyük Britanya nasibini almadı.
- Savaşın siyasi etkilerle ilişkisi açıktı. 1914'e kadar bir gerçeklik olan ve ancak iki dünya savaşı arasında bir illüzyon olarak varlığını sürdüren güç yapısı 1941'den itibaren kaçınılmaz biçimde yok olmuştu. İki büyük küresel güç Avrupa'ya siyasi anlamda egemen olup kıtanın bağrında askeri bir varlık oluşturdu.

- Bu durum daha Şubat 1945'te müttefik liderlerinin Yalta'daki buluşmasında belirgindi. Bu buluşmada varılan mutabakat Avrupa'da yaklaşım yarım yüzyıl sürecek bir barış düzenin temelini attı. Bu temel üzerinde Avrupa doğu ve batı yarısı olmak üzere yeniden ikiye bölündü. Eski bölünmenin üzerine yeni katmanlar eklenirken Adriyatik ve Baltık Denizleri arasındaki sınır bir kez daha gerçeğe dönüştü.
- Aynı yılın sonunda Avrupa'nın doğusunda Yunanistan hariç tüm devletlerin hükümetlerinde komünistler ya egemen durumdaydı ya da iktidarı paylaşıyordu. Sovyet ordusu komünizmin diğer ülkelere yayılmasında devrime göre çok daha iyi bir araç olmuştu. Savaştan önce kurulan Baltık Cumhuriyetleri 1939'da içine düştükleri Sovyet kısılcısından kurtulamadı. Ayrıca savaştan önce Polonya ve Romanya'ya ait bazı topraklar artık Sovyetler Birliği'nin sınırları içinde kalmıştı.

AVRUPA'NIN SAVAŞI 1939-45

1939	1 Eylül	Almanya Polonya'yı işgal etti.
	17 Eylül	Sovyetler Birliği Polonya'yı işgal etti.
	27 Eylül	Polonyalıların direniŐi sona erdi.
	30 Kasım	Sovyetler Finlandiya'ya saldırdı.
1940	12 Mart	Finliler SSCB ile barış yaptı.
	Nisan	İngiltere ve Fransa Alman deniz sevkiyatını engellemek için Norveç sularına mayın döŐedi.
	9 Nisan	Almanya Norveç ve Danimarka'yı işgal etti.
	10 Mayıs	Almanya Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u işgal etti.
	14 Mayıs	Hollanda ordusu silah bıraktı.
	26 Mayıs	Belçika kuvvetlerine teslim olması emredildi.
	28 Mayıs-4 Haziran	Büyük bir İngiliz kuvveti ve 140.000 Fransız askeri Dunkirk'ten tahliye edildi.
	3-7 Haziran	Müttefik kuvvetler Norveç'ten çekildi.
	10 Haziran	İtalya Fransa ve Britanya'ya savaş ilan etti.
	22 Haziran	Fransa, Almanya'yla ateşkes imzaladı (24 Haziran'da da İtalya'yla imzaladı).
	9 Temmuz	Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet sona ererken Vichy'de resmen yeni bir rejim kuruldu.
	8 Ağustos-10 Ekim	Britanya Muharebesi.

	8 Ekim	Alman orduları Romanya'ya girdi.
	28 Ekim	İtalyanlar Arnavutluk üzerinden Yunanistan'a saldırdı.
	Kasım	Macaristan'la Romanya Alman-İtalyan-Japon Pakt'ına katıldı.
1941	Mart	Bulgaristan Mihvere katıldı.
	6 Nisan	Almanya Yugoslavya ve Yunanistan'ı işgal etti.
	17 Nisan	Yugoslavya teslim oldu.
	23 Nisan	Yunanistan Almanlarla ateşkes imzaladı, İngiliz birlikleri geri çekildi.
	20 Mayıs	Girit'e Alman hava saldırısı başladı.
	22 Haziran	Almanya SSCB'yi işgal etti. Alman kuvvetleri Ekim sonuna kadar Odessa ve Harkov'u ele geçirip Kırım'a girdi ve Moskova civarına kadar yaklaştı.
1942	2 Temmuz	Almanya'nın yaz saldırıları başladı. Alman orduları Sivastopol ele geçirip Kuzey Kafkasya'ya doğru ilerledi.
	25 Ekim	El Alamein muharebesi başladı.
	8 Kasım	İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin Kuzey Afrika'ya çıkması üzerine Almanlar Vichy Fransa'sını işgal edip Toulon'daki Fransız donanmasını batırdı.
	19 Kasım	Alman ordularının ilerlemesinin durduğu noktada Rus karşı taarruzu başladı.
1943	Ocak	Ruslar Leningrad kuşatmasını kırdı.
	2 Şubat	Almanlar Stalingrad'da teslim oldu.
	Mart	Almanların bahar saldırısı başladı.
	Temmuz	Sovyetlerin yaz saldırısı başladı.
	10 Temmuz	Müttefikler Sicilya'ya çıktı.
	3 Eylül	Müttefikler İtalya'yı işgal edip yeni İtalyan hükümetiyle ateşkes imzaladı.
	6 Kasım	Ruslar Kiev'i geri aldı.
	31 Aralık	Ruslar Jitomir'i geri aldı.
1944	Şubat	Sovyet orduları eski Estonya'ya girdi.
	Mart	Kırım Sovyet kuvvetleri tarafından geri alındı.
	4 Haziran	İngiliz ve Amerikan orduları Roma'ya girdi.
	6 Haziran	İngiliz ve Amerikan ordularının Normandiya çıkarması Kuzey Avrupa'yı işgal yolunu açtı.

Ağustos	Sovyet orduları Polonya, Romanya ve Doğu Prusya'ya girdi.
15 Ağustos	Müttefikler Güney Fransa'ya çıktı.
24 Ağustos	Romanya hükümeti teslim oldu.
2 Eylül	Brüksel kurtarıldı.
12 Eylül	Amerikan kuvvetleri Eupen yakınlarında Alman topraklarına girdi.
25 Eylül	SSCB Bulgaristan'a savaş ilan etti. Bulgaristan üç gün sonra teslim oldu.
20 Ekim	Ruslar Belgrad'a girdi.
16-25 Aralık	Almanların Fransa'ya karşı saldırısı yenilgiyle sonuçlandı.
1945 Ocak-Nisan	Almanya muharebesi.
17 Ocak	Sovyet ordusu Varşova'ya girdi.
7 Şubat	Yalta Konferansı.
13 Şubat	Ruslar Budapeşte'yi son kez ele geçirdi.
20 Şubat	Ruslar Berlin'e girdi.
25 Nisan	ABD / SSCB orduları Elbe'de buluştu.
28 Nisan	İtalya'daki Alman kuvvetleri teslim oldu.
1 Mayıs	Hitler'in ölümü açıklandı.
7 Mayıs	Almanya teslim oldu.
8 Mayıs	Zafer günü-Avrupa'da savaşın sonu.
5 Haziran	Müttefik Kontrol Komisyonu, Almanya topraklarının yönetimini 31 Aralık 1937'den geçerli olmak üzere devraldı.

Dersi Veren Öğretim Elemanı
Arş. Gör. Dr. Ayla DENİZ